

Érzelmekről értelemmel

Doktoranduszkonferencia

Program- és absztraktfüzet

ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola

2026. április 23–24.

Szervezők: Dénes Gergő, Finta Szilvia, Végh Julianna

Program

2026. április 23., csütörtök (10.00–12.00: ELTE BTK I épület, I. emelet, 113., 13.00–17.00: ELTE BTK A épület 144.)

10.00–10.05	Megnyitó
1. szekció: Érzelem és értelem Szekcióelnök: Finta Szilvia	
10.05–10.35	Schuch Dávid (ELTE BTK FDI): <i>Értelem és érzelem – együtt áll vagy bukik?</i>
10.35–11.05	Óry Bálint (ELTE BTK FDI): <i>Az érzelmek kognitív tudományi és fenomenológiai diskurzusának módszertani nehézségei</i>
11.05–11.35	Jármí Bence (DE BTK HTDI MFDP): <i>Az érzelmek és az értelem viszonya Lukács György fordulatában. Lukács György kommunista fordulata Alain Badiou etikája felől olvasva</i>
11.35–12.05	Szeverényi András (ELTE BTK TDI): <i>„A szenvedély rabszolgája” – Értelem és érzelem viszonya Hume etikájában</i>
12.05–13.00	Ebédszünet
2. szekció: Érzelmek, transzparencia, moralitás Szekcióelnök: Végh Julianna	
13.00–13.30	Solymár-Müller Henriette Annemarie (ELTE BTK FDI): <i>Az érzelmek introspektálhatóságának két paradigmája – A fenomenális ráhangolódás és öninterpretáció elméletei</i>
13.30–14.00	Finta Szilvia (ELTE BTK FDI): <i>Mikor autentikus a büntudat? Huckleberry Finn inverz akráziájának vizsgálata három autenticitáselmélet tükrében</i>
14.00–14.30	Váncza Kristóf (ELTE BTK FDI): <i>Létezhet-e nem reaktív együtttérzés?</i>
14.30–15.00	Dénes Gergő (ELTE BTK FDI): <i>Az érzelmek elsőbbsége a felelősségtulajdonításban – Felelősségtulajdonító reakciók David Shoemaker válaszfüggő felelősségmodelljében</i>
15.00–15.30	Kávészünet
15.30–17.00	Plenáris előadás: Réz Anna (ELTE BTK, egyetemi adjunktus): <i>Erkölcsei érzelmek – helyettes érzelmek</i> Moderátor: Dénes Gergő

2026. április 24., péntek (Helyszín: ELTE BTK I épület, II. emelet, 228., Bence György terem)

1. szekció: Érzelmek és közérzet Szekcióelnök: Dénes Gergő	
10.00–10.30	Kevei Andrea (ELTE BTK FDI): <i>Az abszurd és az érzelmek</i>
10.30–11.00	Erőss Réka (Babes-Bolyai Tudományegyetem FDI): <i>Rossz közérzet a kultúrában à la Rousseau</i>
11.00–11.30	Szabó Eszter (ELTE BTK MA): <i>A furcsa, az otthontalan és a nosztalgikus</i>
11.30–12.00	Gábor Szilvia (SZTE FDI): <i>A zseni fogalmának megjelenési formái a romantikában</i>
12.00–13.00	Ebédszünet
2. szekció: Érzelmek, tudomány, igazság Szekcióelnök: Végh Julianna	
13.00–13.30	Sárdi Ádám (ELTE BTK FDI): <i>Érzelmek mint heurisztikák a tudományban</i>
13.30–14.00	Zele András (ELTE BTK FDI): <i>Érzelmek mint reprezentációk és követelmények</i>
14.00–14.30	Horváth Krisztián (ELTE BTK FDI): <i>Az érzelmek igazságának és az érzelmi bizonyosságnak a problémája Maurice Merleau-Ponty fenomenológiája alapján</i>
14.30–15.00	Kávészünet
15.00–16.30	Plenáris előadás: Ullmann Tamás (ELTE BTK, egyetemi tanár, a Filozófiatudományi Doktori Iskola vezetője): <i>Egzisztenciális érzelmek és székény</i> Moderátor: Finta Szilvia

Absztraktok

DÉNES GERGŐ

(ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola)

Az érzelmek elsőbbsége a felelősségtulajdonításban

Felelősségtulajdonító reakciók David Shoemaker válaszfüggő felelősségmodelljében

Előadásomban arra szeretnék rámutatni, hogy egy válaszfüggő felelősségmodell keretei között milyen jelentős szerepe van az érzelmeknek a felelősségtulajdonításban és ezáltal a morális felelősség definíciójában. A vizsgálat fókuszában álló elmélet David Shoemaker nevéhez köthető. Shoemaker modellje Peter F. Strawson naturalista felelősségelméletén alapul, amely szerint a morális felelősség kérdéskörének középpontjában az emberi természet részét képező felelősségtulajdonító érzelmek állnak. Előadásomban röviden bemutatom a strawsoni alapgondolatot, majd azt, hogy ennek episztemológiai interpretációjával miként alkotja meg Shoemaker a saját felelősségelméletét. Shoemaker különböző felelősségtulajdonító érzelmeket vizsgálva arra a következtetésre jut, hogy a felelősségtulajdonítás alapja, vagyis az erkölcsi felelősség nem minden esetben ugyanazokból a tényezőkből áll össze. Ennek eredménye egy olyan komplex modell, amely különféle tényezőket-tényezőegységeket mint felelősségalapokat párosít különféle érzelmi válaszokkal mint felelősségtulajdonító reakciókkal. Előadásom fő kérdése ennek kapcsán a következő: ha a felelősségalapok és a felelősségtulajdonító reakciók is valóban ilyen sokfélék, mi okunk van arra, hogy közös kategóriába, az erkölcsi felelősség témakörébe soroljuk őket? Amellett szeretnék érvelni, hogy a strawsoniánus válaszfüggő modell keretei között a felelősségtulajdonító érzelmi reakciókban kell keresnünk azt a közös jellemzőt, amely összeköti a különböző tényezőket és reakciókat. Hipotézisem szerint ez egy bizonyos fenomenális karakter, amely minden felelősségtulajdonító érzelmi reakció születésénél jelen van, és amely így minden felelősségtulajdonításnak, illetve ennek értelmében a morális felelősség fogalmának is természetes alapja.

ERŐSS RÉKA

(Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Filozófiai Doktori Iskola)

Rossz közérzet a kultúrában á la Rousseau

Jean-Jacques Rousseau társadalomkritikájának középpontjában az a meggyőződés áll, hogy kora társadalmának keretein belül lehetetlen boldog, szabad és nyugodt életet élni, mivel az megosztja az egyént. Egyrészt eltávolítja önmagától, másrészt ellehetetleníti a társaihoz való valódi, közvetlen viszonyt, így sem magányában, sem társas létben nem engedi kiteljesedni. Vajon ez a rossz közérzet szükségszerű velejárója a társas létformának, vagy a társadalom egy bizonyos módon való berendezkedésének következménye? Egy lényegileg feloldhatatlan ellentmondásról van szó, vagy a rossz közérzet egy történelmi korszak sajátossága?

Előadásomban ezekre a kérdésekre keresve a választ, két lehetséges, egymással ellentétes érvelést vázlok fel a rousseau-i gondolatmenetre támaszkodva. Az egyik szerint a kultúra lényegileg teljesíthetetlen, ellentmondásos követelményeket támaszt az egyén számára, ezzel örök hasadtságra ítélve őt (innen a címbéli utalás a hasonló érvelést követő Freud-esszére). A másik szerint viszont a polgári társadalom látszatokra felépült társadalma az, amely rossz közérzetet eredményez.

FINTA SZILVIA

(ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola, SZPA)

Mikor autentikus a büntudat?

Huckleberry Finn inverz akráziájának vizsgálata három autenticitáselmélet tükrében

Inverz akráziáról akkor beszélünk, amikor valaki erkölcsileg helyesen cselekszik, ám mégis büntudatot él át – paradoxon áll tehát fenn. Ennek klasszikus példája Huckleberry Finn, aki Jim megsegítése során a társadalmi normák internalizáltsága miatt büntudatot érez. Előadásomban három autenticitáselmélet fényében vizsgálom Huck viselkedését. Az őszinteségalapú modell szerint Huck csak részben autentikus, mivel nem áll reflektált, önmagával szemben őszinte viszonyban saját érzelmeivel. A Mikko Salmela-féle, az integritásmodellhez közel álló elmélet szerint Huck érzelmei nem állnak teljes összhangban értékeivel és identitásával – mivel belső normáinak megfelel ugyan a tett, ám a társadalmi nyomás miatt büntudatot érez –, így a paradoxon fennmarad. Javaslatom egy harmadik, Viktor Frankl által inspirált, értékközpontú autenticitáselmélet. Ebben a modellben a cselekvés egy adott – szituációhoz és személyhez kötött – érték konkrét megvalósítására irányul, a büntudat pedig az autonóm, értékalapú döntést kísérő affektív reakció. Ebben a keretben az inverz akrázia paradoxona feloldódik: a büntudat nem csökkenti, hanem árnyalja a cselekvés értékét a komplex emberi döntések és a felelősségvállalás kontextusában: egy jó tett nem feltétlenül komfortos érzelmileg, ám hű az értékhez.

GÁBOR SZILVIA

(SZTE BTK Filozófia Doktori Iskola)

A zseni fogalmának megjelenési formái a romantikában

A romantika egy sokarcú, ellentmondásokkal teli mozgalomként lép fel Európa különböző részein, és hatása a rá következő nemzedékekben sokáig átörökítődik. Míg a polgári gondolkodás a morált és a hétköznapihoz kapcsolódó értékeket kereste, addig a romantika embere az emberi autonómia megteremtésére, a történelem és a jelen, az értelem és az érzelem, a belső és a külső világ összhangjának létrehozására törekedett.

A romantika képviselőinek műveiben, alkotásaiban és elképzeléseiben a szabadság, az önkény, a szubjektivitás kerül előtérbe, egyedüli törvénye a természet és a korlátlan szabadság. A kor alkotói a szenvedélyeket és az érzelmeket hangsúlyozzák, felemelik a lázadót, a zsenit, aki kiemelkedik a tömegből, aki képes önmagából újrateremteni önmagát. A belső szenvedély és szabadság forrása a mindennapoktól való elszakadás, a kizárólagosság eltörlése, melyre csak a művész, az alkotó, a zseni lesz képes. A romantikában a művészet, a műalkotások érdek nélküli örömet és érzelmeket váltanak ki, ezért bálványozzák a művészt, a művészi egyén mindenhatóságát, aki ezt kiválthatja. A romantikus felfogás egy elvágyódás, az ismeretlen és titokzatos szépségek felé.

HORVÁTH KRISZTIÁN

(ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola)

Az érzelmek igazságának és az érzelmi bizonyosságnak a problémája Maurice Merleau-Ponty fenomenológiája alapján

Az előadás az érzelmek igazságának és az érzelmi bizonyosságnak a problémáját vizsgálja Maurice Merleau-Ponty fenomenológiája alapján. Arra a kérdésre keres választ, milyen értelemben tekinthetők az érzelmek igaznak, és miként alapozható meg az érzelmek elismerésére irányuló igény. Amellett érvelek, hogy Merleau-Ponty szerint az érzelmek nem pusztán szubjektív lelkiállapotok, hanem a világgal való testi és egzisztenciális viszonyulás módjai, amelyek feltárnak valamit a valóságból. Elemzem az igaz és hamis érzelmek megkülönböztetését az elköteleződés és a személyes történetiség szempontjából, majd az institúció fogalmával az érzelmeket olyan történeti értelemképző folyamatokként értelmezem, amelyek az élettörténetben megszilárdulva sajátos tapasztalati bizonyosságot hoznak létre.

JÁRMI BENCE

(DE BTK – Humán Tudományok Doktori Iskola, Modern Filozófia Doktori Program)

Az érzelmek és az értelem viszonya Lukács György fordulatában

Lukács György kommunista fordulata Alain Badiou etikája felől olvasva¹

Előadásomban Lukács György 1918-19-es kommunista fordulatának elemzésén keresztül, annak etikoteológiai és politikai körülményeit vizsgálva és dekonstruálva, a lukácsi fordulatot Badiou etikai nézetein keresztül szeretném bemutatni. Badiou *Etika* című művében éppen amellet érvel, hogy az etika fogalmát radikálisan újra kell gondolnunk. Erre szemléletes példát biztosít Lukács, akinek politikai elköteleződése egész hátralévő életében belső dilemmák sorozatát eredményezi. A forradalom melletti elköteleződést megelőzi a korai életmű affektív-etikai és társadalmi-történelmi érzékenysége, mely a fordulat időpontjában a világ morális elviselhetetlenségének affektív tapasztalatává alakul. Míg a korai életművet a bűn, a megváltás, az áldozatiság keresztény motívumai tematizálják a vallási affektusok érzelmileg tarthatatlan súlya egy ebből az etikai keretből radikálisan kilépő politikai gesztust eredményeznek. Ezzel Lukács gondolkodásába belép a racionális történeti horizont, mely a döntés következtében érzelmi-morális abszolútummá válik. A döntés és az esemény felismerése nem tisztán racionális aktus, hanem egy szubjektív megrendülésből következő affektív elköteleződés. Mindez értelmezhető úgy, mint egy politikai esemény affektív felismerése, melyet Lukács racionális következetességgé alakít. Előadásomban Lukács György munkásságát áttekintve Badiou *Etika* és *Lét és esemény* című munkáinak segítségével szeretnék rávilágítani arra, hogy a politika és filozófia viszonyát a német idealizmus után egy radikálisan ateista szempontrendszer szerint lehet értelmezni. Ezáltal felvethető az a kérdés, hogy amennyiben Lukács ateista döntést hoz, a transzcendencia eltűnésével milyen affektív struktúrák tartják fenn az univerzális politikai elköteleződést. Értelmezhető-e Lukács döntése úgy, mint amiben a vallási hit helyére egy erősen érzelemorientált politikai hűség lép?

¹ Ez az előadás és a belőle készülő tanulmány A Kulturális és Innovációs Minisztérium EKÖP-25-0 kódszámú Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

KEVEI ANDREA

(ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola)

Az abszurd és az érzelmek

Thomas Nagel szerint sokan érezzük úgy időnként, hogy az emberi élet abszurd. A filozófussal együtt több 20-21. századi gondolkodó ad filozófiai magyarázatot erre az érzésre, általában szorosan kapcsolódva azokhoz a filozófiai vizsgálódásokhoz, amelyek az élet abszurditásának elméleti megragadását célozzák. Az abszurditás érzése nem egyszerűen egy érzelem, mint az öröm vagy a harag, inkább valamiféle intuíciónak nevezném, amely megjelenhet bizonyos élmények kapcsán, és gyakorta meglepő felismerésként jelentkezik. Mindemellett sokféle érzelem kapcsolódhat hozzá, amelyek természetesen nem függetlenek attól a folyamattól, ahogyan ehhez az elképzeléshez jutunk.

Előadásomban az emberi élet abszurditásának érzését mint mentális állapotot szeretném vizsgálni, mindazokkal az érzelmekkel együtt, amelyek hozzá köthetőek, valamint azt, hogy ezek az érzelmek miként hatnak szándékainkra.

ÓRY BÁLINT

(ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola)

Az érzelmek kognitív tudományi és fenomenológiai diskurzusának módszertani nehézségei

A megtestesült és enaktív kognitív tudományok megnyitották a párbeszédet az elme természettudományos és fenomenológiai vizsgálata között. A diskurzus egyik kiemelkedő filozófiai problémája az elme egyes szám első és harmadik személyű leírásának összeegyeztethetőségeként tematizálódott. E két megközelítés és a velejáró filozófiai különbség hangsúlyos szerepet kap az érzelmek fenomenológia által inspirált kognitív idegtudományi tárgyalásakor. Az érzelmek neurális, kémiai és fiziológiai alapjait tárgyaló kutatásoknál megfigyelhetünk egyfajta koncepcionális félreecsúszást: a test belső állapotáról tájékoztató, például a zsigerekben található receptorok élettani működésének harmadik személyű leírása összekeveredik az érzelem élményének első személyű leírásának szintjével. Előadásomban azokra a módszertani és stilisztikai nehézségekre igyekszem rávilágítani, amelyeket e két megközelítés áthidalásának kísérlete okoz: hogyan tudják a kognitív érzelemfiziológiai eredmények és az érzelemfilozófiai diskurzus kölcsönösen érdemben támogatni egymást?

SÁRDI ÁDÁM

(ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola)

Érzelmek mint heurisztikák a tudományban

Tudomány és művészet mindig is különös viszonyban álltak. Ennek legvitatottabb kérdésköre, hogy vajon feltételezhetünk-e szoros kapcsolatot *igazság* és *szépség* között? Számos filozófus és természettudós állítja, hogy a szép tudományos elméletek általában igazak is. Ezt azonban cáfolni látszik, hogy a tudománytörténetben rendre felbukkannak „szép”, de empirikusan sikertelen vagy „csúnya”, de annál sikeresebb elméletek. Az elmúlt néhány évtized tudományfilozófiai diskurzusaiban egyre gyakrabban megjelennek kortárs pszichológiai és idegtudományi megfontolások is. Leggyakrabban az érzelmek és kogníció kapcsolatával és az ezekből származó, döntéshozatalunkat meghatározó heurisztikák episztemológiai szerepével kapcsolatos kérdések merülnek fel.

Ezen tanulmányok közül az egyik legfrissebb Mariona E. Miyata-Sturm munkája. Miyata-Sturm mellett érvel, hogy a heurisztikák többnyire megbízható eszközök tudományos elméletek igazolásában. Az érzelmek és kogníció szétválaszthatatlanságából kiindulva azt állítja, hogy az érzelmi viszonyulásainknak és az ezek alapjául szolgáló heurisztikáknak fontos szerepük van az elméletek igazságtartalmának megítélésében. Bár leszögezi, hogy ezek a heurisztikák nem minden esetben, ezért nem teljesen megbízhatók, de mégis nagy mértékben járulnak hozzá a sikeres elméletválasztáshoz.

Előadásomban szintén pszichológiai és filozófiai érvek mentén hívom fel a figyelmet Miyata-Sturm kutatásának gyenge pontjaira. Először is, a szépséggel kapcsolatos heurisztikák és az igazság közti ilyen szoros kapcsolat megalapozatlannak tűnik. Véleményem szerint Miyata-Sturm modellje nem az elméletek igazságtartalmáról, hanem legjobb esetben is csak egy vizsgált elméletnek a tudományos és esztétikai kánonba való jó illeszkedéséről ad információt. Továbbá nem hoz meggyőző filozófiai érveket igazság és szépség ilyen szoros kapcsolatáról. Emiatt úgy vélem, hogy az elmélet magyarázó ereje nem nagyobb, mint James McAllister esztétikai indukciós modelljéé. Nem ad magyarázatot arra sem, hogy a McAllister által leírt elméleti áttörések hogyan jöhetnek létre Miyata-Sturm elsősorban a pozitív érzelmekre alapuló modelljében. Végezetül, kérdés marad, hogy az általa leírt gondolkodási folyamatban miért szűkíti le a heurisztikák szerepét pusztán a metakogníció alapjául szolgáló érzetek szintjére.

SOLYMÁR-MÜLLER HENRIETTE ANNEMARIE
(ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola)

Az érzelmek introspektálhatóságának két paradigmája
A fenomenális ráhangolódás és öninterpretáció elméletei

A hétköznapi pszichológia gyakran adottnak veszi, hogy az érzelmi önismeret az érzések közvetlen, első személyű „belátásán” nyugszik. Ez egyrészt az introspekció általános megbízhatóságát, másrészt az érzelmi állapotok objektív be kategorizálhatóságát feltételezi, miközben empirikus eredmények és filozófiai érvek kérdőjelezik meg mind az introspekció episztemikus hatékonyságát, mind a mentális állapotok – köztük az érzelmek – konceptuális megragadhatóságát.

Előadásomban az érzelmek introspektív megragadásának két fő elméleti keretét vizsgálom: a fenomenális ráhangolódás modelljét és az ehhez kapcsolódó érzéki/észleleti introspekció-elméleteket, valamint a mentális állapotok interpretatív-teoretizáló megközelítéseit a népi pszichológiától az elmélet-elmélet különböző változataiig. Amellett érvelek, hogy a fenomenális introspekció (például bizonyos naiv introspekciós esetek és a De Vlieger–Giustina-féle primitív introspekció) és az introspektív ítéletek ontológiai megkülönböztetése lehetővé teheti a két paradigma integrációját.

SCHUCH DÁVID
(ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola)

Értelem és érzelem – együtt áll vagy bukik?

Számos filozófus szerint amit szubjektíve átélünk, nem más, mint csupán az érzéki tapasztalat – színek, szagok, hangok, testi érzetek, belső monológok – fenomenológiája. A velük szembenálló álláspont képviselői gyakran kizárólag a kognitív fenomenológia mellett szoktak érvelni. Az egyik legnépszerűbb érvtípus az úgynevezett fenomenáliskontraszt-argumentum, a következőhöz hasonló példákra épít: képzelj el, hogy hallasz egy francia mondatot, de nem tudsz franciául; ekkor a mondat pusztán hang alakjában jelenik meg számodra. Majd képzelj el, hogy tudsz franciául, és ugyanezt a mondatot hallod. A két élmény – a megértés nélküli és a megértéssel járó – szubjektíven különböző, ám minden releváns szenzoros fenomenológia tekintetében megegyezik. A legjobb magyarázat, hogy a különbség a megértés fenomenológiájából fakad. Előadásomban azt fogom bemutatni, hogy a fenomenáliskontraszt-argumentumok az emotív fenomenológiával kapcsolatban is bevethetők.

SZABÓ ESZTER

(ELTE BTK Filozófia MA)

A furcsa, az otthontalan és a nosztalgikus

A furcsa és a hátborzongató (a későbbiekben otthontalan) érzése nem a rémisztő élvezéséből adódik, inkább a lenyűgözöttség állapota, melyet a megszokott érzékelésen, megismerésen és tapasztalaton túli okoz. Az otthontalan a hiány és a felesleges szélsőséges érzéseivel operál. A freudi *unheimlichen* keresztül jutunk el az *uncanny valley* kontraproduktív antropomorf realizmusához, amely az otthontalan „élő” aspektusa. A tárgyi, térbeli otthontalanság kognitív disszonancia eredménye: az agy valamit ismerősnek, mégis helytelennek vél. Ilyenek a limináris terek, a nem helyek, illetve az ún. hátsó szobák (*backrooms*), amelyek a posztinternet digitális művészetében nem csupán vizualitásukban, de társadalmi létformaként is értelmezhetők. A liminaritás ugyanis a „már nem” és a „még nem” közti társadalmi helyet jelöli. Ebbe a köztes állapotba ragadva fogható fel korunk társadalmi dinamikája. Az állandó társadalmi liminaritás állapota egyben a nosztalgia tere is: az embert idegenségérzése, megfagyottsága a jelenben a múltba húzza vissza. Ez a közösségi nosztalgia a lét és a nemlét közötti elvágyódás folytonosságában tartja az embert. Három paradox érzélem között megrekedve: az ismerősen idegen, a furcsán komfortos és a (sosem látott) múlt iránti nosztalgia.

SZEVERÉNYI ANDRÁS

(ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola)

„A szenvedély rabszolgája”

Értelem és érzélem viszonya Hume etikájában

Hume morálfilozófiájának két fő kérdése a következő: mi erkölcsi cselekedeteink motivációja, valamint mi az erkölcsi megkülönböztetéseink alapja? Hume élesen kritizálja az európai filozófia történetét végigkísérő etikai racionalista tradíció ezzel kapcsolatos álláspontját, és helyette egy sajátos „emotivista” választ nyújt. Ahogy ő maga fogalmaz: „*Az ész csak rabszolgája a szenvedélyeknek, s meg is kell maradjon ennél...*” Előadásomban ezt a kérdéskört járom körbe; vagyis azt, hogy Hume milyen szerepet tulajdonít erkölcsi motivációink és ítélesterőnk kapcsán az értelemnek és a szenvedélyeknek.

Előadásomban megkísérlem bemutatni, hogy Hume etikájában nyoma sincs a kizárólagosságnak. Nem lép fel azzal az igénnyel, hogy egy nagy végső elvre vezesse vissza az erkölcsöt, hanem morálfilozófiájában mindennek megvan a maga helye: érzelmeink motiválják cselekvéseinket, és alapvetően meghatározzák erkölcsi ítéleteinket, amelyek némely esetben természetes ösztönökre vezethetők vissza, más esetben pedig a helyeselt erényeink társadalmi konstrukciók alapján állnak. Az értelem a szenvedélyek mellett kiegészítő, gyakorlati funkcióval bír, ami képes a vágyaink kielégítésében korrigálni a nem megfelelő eszközöket vagy a szenvedély szempontjából helytelenül megválasztott célt.

A két fő kérdésre tehát Hume nem ad kizárólagos, egyszerű választ: hiába írja azt, hogy „az ész a szenvedély rabszolgája”, még sincs a szenvedélynek abszolút, hegemón szerepe. Filozófiája alapján az emberi természetben mindennek megvan a maga számára kijelölt kisebb-nagyobb helye, és ezek együtt alakítják ki az erkölcs alapelveit.

VÁNCZA KRISTÓF

(ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola)

Létezik-e nem reaktív együttérzés?

A nietzschei filozófia egyik vállalt célkitűzése a hagyományos értelemben vett együttérzés – más nyelveken valójában együtt~~sz~~envedés (*Mitleiden, compassion*) – kritikája, sőt lebontása. René Girard szerint egyenesen ez, a kereszténységből eredeztethető, áldozatok iránti felelősségvállalás felszámolása filozófiai programjának történelmi értelemben véve legnagyobb hatású vetülete, olvasatában a náciizmus előfutára. Ebben az előadásban egyfelől rekonstruálom, miként játszik csakugyan döntő szerepet Nietzsche filozófiájában az együttérzés értelmezése és elutasítása. Erdemes elidőzni annál, miért nevezi Nietzsche a ránk leselkedő „legnagyobb veszélynek” az együttérzést, melyet Zarathusztra legnagyobb csábításaként vonultat fel. Másfelől kísérletet teszek arra, hogy részben saját filozófiai eszköztárából vett elemekkel, részben külső szempontok beemelésével bíráljam hozzáállását. Az engem foglalkoztató, az előadás háttérében meghúzódó kérdés végső soron talán ez: létezik-e nem reaktív együttérzés?

ZELE ANDRÁS

(ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola)

Érzelmek mint reprezentációk és követelmények

Az érzelmek megfelelőségét (*fittingness, appropriateness*) a kortárs értelemfilozófia gyakran reprezentációs értelemben értelmezi: egy érzelem akkor megfelelő, ha helyesen reprezentálja tárgyának értéktulajdonságait, analóg módon a hitek igazságfeltételeihez (Tappolet 2011). Az előadás amellet érvel, hogy ez a megközelítés félreérti az érzelmi megfelelőség sajátos normatív jellegét. Hichem Naar (2021) elemzésére támaszkodva azt állítom, hogy az érzelmek megfelelősége nem azonosítható pusztán reprezentációs helyességgel. Amikor egy érzelem nem megfelelő, a kritika nem merül ki abban, hogy az ágens tévesen látja a helyzetet vagy az értéktulajdonságokat, hanem abban áll, hogy olyan érzelmi választ ad, amelyet a releváns megfontolások nem támasztanak alá. Az érzelmek így nem csupán értékeket „reprezentálnak”, hanem normatív követelményeknek felelnek meg vagy buknak el. Az előadás bemutatja, hogy ez a normatív szerkezet párhuzamba állítható a cselekvések értékelésével, és amellet érvel, hogy az értékek az érzelmek számára indokokat szolgáltatnak. Ez a felfogás az érzelmek elméletét szorosabban kapcsolja a normativitás filozófiájához és a cselekvésemlethez, mint a reprezentációs modellek.